ԵՐԱՆ

Տարեգրական Հաւաք

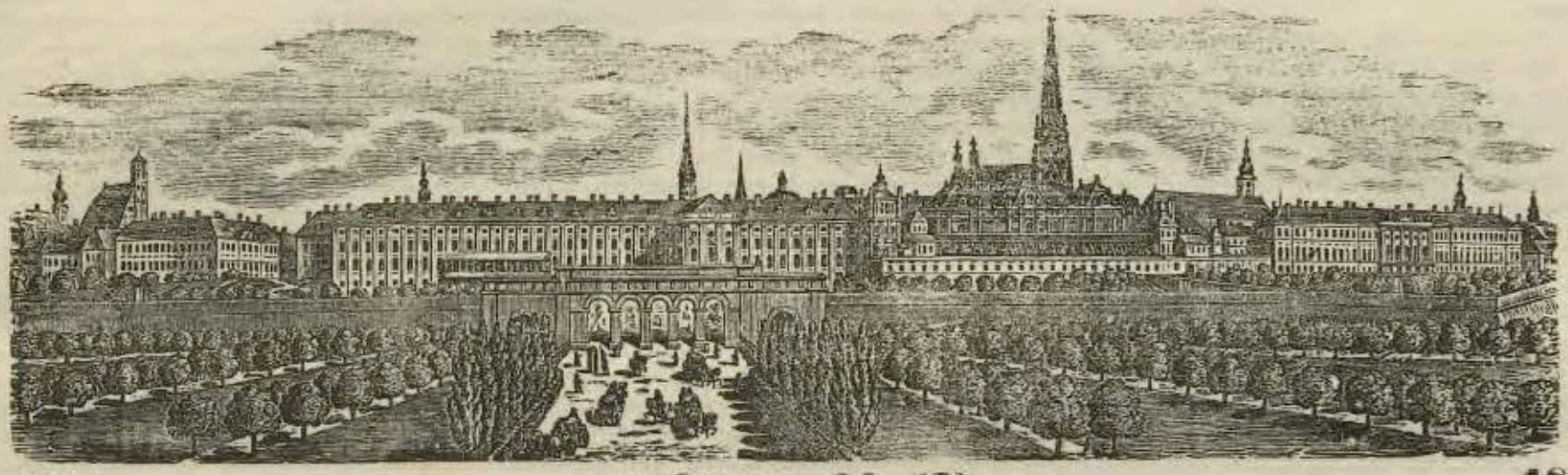

թիւ 20 ՄԱՅԻՍԻ 14 (2) 1850

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՒՍՏՐԻԱ. Կայսեր ճամբորդութիւնը։ Աւստրիական Իտալիայի տարին։ Հեռագիրներուն օգտուտը։ Անկլիայի առուտուրից հանգիստ։

ՖՐԱՆՍԻԱ. Պ. Լամէն Պիրին ընտրութիւնն պատճառն ու հետեւութիւնը։ Ազգային ժողովին մէջի խօսքերը։ Բանեւայլք։

ԱՆԳԼԻԱ. Թագուհին վատակ կը մնանի։ Աստուածաբանական խնդիր մը։ Բարեկամաց հաւանդանէն հիան լուրերը։ Տուսլիի մեռ տարեկիկ կարկուտ։

ԴԵՐՄԱՆԻԱ. Պարենաւ Դանիմարկան փոխեան փոքրեր։

ՍԱՐԴԻՆԻԱ. Պոռիի արքեպիսկոպոսը թիրդ կը դրուի։ Լեհ պարտուսակարները։

ՀԻՒՍԱՍԻ ՏԵՐՈՒԹԻՒՆ. Ս. Քահանայապետին գարձին դիմաւորարար Գաղղիայի բռնակալին մրոյ ղրած ազգեցութիւնը։ Բանեւայլք։

ՍՊԱՆԻԱ. Աբրուտեաց մէջ յեղափոխութիւն մը կ'ելնի։ Թագ ընտրած կը հանդարտի։

ԳԵՆՈՒԱ. Ընդվզիկ։ Հոլդարդոյոյ հետ հաշտուելու յոյս։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ. Անգլիական։ Բանական խնդիրը կը սրընայ։

ՕՍՄԻՄԱՆԱԿԱՆԻՆ. Ազգեցութիւն։ Հայրատանի վրայ հեռագրական լուրեր։ (Շարունակութիւն։)

ՔԱՂԱՔԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. Լարտ Բոլմերսթոնին ու Անգլիայի արտաքին քաղաքականութիւնը։

ԲՐԱԶԻԼԻԱ. Պատերազմական մանկանց։

ԱՒՍՏՐԻԱ

ՎԻԵՆՆԱ, ՄԱՅԻՍԻ 13

Լամսոյս 8ին առաւօտեան ժամը 6ին կայսրը պաշտօնէից դահլիճէ Շէմբրնպէրգի իշխանին, պարոն ու Պրուք պաշտօնեաներուն եւ իր օգնականներուն ընդունելութիւն կուտար։ Ինքն շատ մեծամեծ մարդիկներու հետ գնաց ի Թրեստ ճամբայ ելաւ, եւ նոյն իրիկունը Պրաց հասաւ։ Գիշերը լաւոր քաղաքը փառաւոր լուսաւորութիւն եղաւ, եւ կայսրը Յովհաննէս արքիդքսին հետ բոլոր ճամբաները պտըտեցաւ, իր եռաւէն անհամար կատրիոտ շարք մը կու դար եւ ժողովրդեան բազմութիւնը անպադար կեցցէ պատարով եւ ուրախութիւնեան նշաններով խլունց ինքնակալը կը բարեւէին։ Երիրորդ օրը քաղաքին հրապարակական ուղղութեան պնեց ու 10ին ճամբորդութիւնը դէպ ի Լայպախ յառաջ տարաւ։

— Նոր Մէնանիան լրագրին Վիեննայէն Ապրիլի 26ին գրածն կը գրէ։ "Ցիրի կանը՝ որն որ Վարշաւ. Ռուսի յիսկատար իշխանութիւն ունեցող գործակալին հետ Աւստրիայի՝ Ռուսաց ըրած սնոութիւներ համար տարու հատուցման վրայ կը խօսէր, կայսեր հրամանաւ հիմա Բնդրատարի դնաց, նիկոլայոս կայսեր Աւստրիական կառավարութիւնեան կողմանէ շնորհակալ ըլլալու համար։ Աւստրիայի Ռուսաց տալու տարին բոլոր գումարն է 3,700,000 արծաթի ռուպլի, որոնցմէ 700,000 ռուպլին տեղը Ռուսիա ալ պիտի տանէ, իսկ 3,000,000ը երիք տարուան մէջ պիտի վճարուի, տարին 1,000,000 տալով։"

— Աւստրիայի մէջ մեռելոց շինուած հեռագիրները իր գլխի տէրութեանց հետ ունեցած հաղորդութիւնը արագագոյ կարգի շուտացուցին։ Լինտանէն ու Փարիզէն ամէն լուրերը հեռագրով 2—3 գիշերուան մէջ Վիեննա կը հասնին։ Պիլինէն ու Գիրմանիայի մեկալ կողմերէն 1 օրուան մէջ, իսկ Լայպիգի քաղաքներէն 2—4 օրուան մէջ։ Բայանի է որ տարուան վաճառականութիւնեան մեծ օգուտ ունեցանէ զատ, հոս տեղայ լրագիրներուն յարդը շատ աւելցուցած է, որովհետեւ մայրաքաղաքիս լրագիրներդ լուրերը իմէ Գերմանիա եւ իմէ ուրիշ կողմեր ամենէն յառաջ կը տարածեն։

— Կառավարութիւնը Ընդրիայի ամէն տարեայ արուեստից հանդէսին* ձեռագործ խաբեայ ուղղ աստրիացի ձեռագիտեներուն օգնութիւն ընելու համար, խոստացաւ որ խաբեաւոր բանեղուն ճանաչուծ տիպերին համար 40,000 արծ. ֆիորին կու տայ, որպէս զի տարի Աւստրիայի ճարտարներդ նոյն հանդէսին մէջ իրենց ճարտարութիւնեան ու արուեստին կարող ըլլան լաւ պատրաստի պատիւ ընել։

ԳԱՂԼԻԱ

ՓԱՐԻԶ, Մայիսի 4։ Պ. Լամէն Պիրին 8000 աւելի քուէով ազգային ժողովին պատգամաւոր ընտրուելը բոլոր ժողովրդեան մէջ մեծ զարմանք պատճառեց։ ամէն մարդ Պ. Լեդրիրին ընտրութիւնը սպասէ դրած էր։ Բայց կարդի ու կանոնի բարեկամները աս անգամ ալ իրենց առակ եղած անհոգութիւնը ցուցին։ 307,000 ընտրողներէն միայն 242,529 հոգի քուէ տուին, 65,000 հոգի ոչ ընտրեցին։ Հարկ չկայ ցուցնել թէ ասոնք ընդհանրապէս չէին, թնչու որ ընտրութիւնեան տակն ընդհանրութիւնեան եռանդն ու գործունէութիւնը յայտնի է, ուր որ միայն պահպանողականներն են, որ իրենց թեանձը քնեւածութիւնեն թոյլ մարդիկ չեն ուզեր։ Աւելի է զարմանալի պատճառը, որուն համար Պ. Լեդրիրին ընտրութիւնը հոս մնաց։ Քաղաքագէտ մարդիկ ուրիշ պատճառ մ'ալ կու տան, այս թնչն թէ աս 65,000 հոգի քուէ չտուողներդ միտնամբ քուէ տան ածի չըլլան, որպէս զի Լամէն Սիր. ընտրուելով՝ կառավարութիւնը աչքը բանայ, ու աւելի պարկան միջոցներ բանեցնէ, եւ կամ չէ նէ թնչ որ պիտի ըլլայ շուտով ըլլայ, որովհետեւ Գաղղիայի ատանկ անհասատ վիճակին ոնտանելի բան մը կ'երեւայ։ Բայց աս երկրորդ մեկնութիւնը ոչինչ հաւանական չէ։ Քարոզ ընկերականներուն Գաղղիայի մէջ թափած ճիկը, եւ քան մանրն յայտնի թիւն գոնեցիին տեսնելով, կրնայ ինքիրմէ խմնալ, որ ընկերութիւնը Գաղղիայի մէջ ուրիշ բանաւոր ու անհատատուն հիմն վրայ է, որուն թէ որ ճար մը հոգացուելու ը ըլլայ, փարիզի մէջ յեղափոխութիւն մը ըլլալուն պէս ուրանալը Եւրոպային չորս կողմն պիտի՞ որ լսուի։ Սպագ է որ 20 ընկերական պատգամաւոր ալ ընտրուելու ըլլայ, գեռ ազգային ժողովին հիմնական շատուոր կողմը ջնջելու թիւ, բայց կառավարութեան ազդեցութիւնը քանի կ'երթայ կը տկարանայ, ու վերջապէս կ'ընկճի կը մնայ։ Թէ որ քիչուոր կողմը, կամ նաեւ կառավարութիւնը շատուոր կողման գլուխ ծռել չուզէ, ան առանն հարկ է որ սուրը հանէ, ինչպէս որ շատ անգամ պատահած է։

Ընտրեալներդ սկսան առուգանել, որոնք կը զլուցէին թէ պ. Լամէն Սիրին ընտրուիլը շատ աղէկ հետեւութիւններ պիտի՞որ ունենայ։ Լուդ. Նապոլէոն եւ ազգային ժողովին դլխաւորները միաբանեցան, որ ընկերական գաղափարներուն առջեւը թռուցի մը քաշեն։ Մայիսի 2ին Ճանկենէ Խանվերէնը պաշտօնական հերգով կը ծանուցանէ, որ ներքին գործոց պաշտօնեային նախագահութիւնը յանձնարարական ժողովը մը կազմուեր է, որն որ ընտրութեանց բնդհանուր իրաւունքներդ շատ ուրիշ. գիայ պիտի՞որ մտածէ։ Զարմանալ կարելիութեան գլխաւորներին շատերը աս յանձնարարական ժողովին մէջ առնուած են, որոնց մէջ անուանիներն են Մալէ, Թիէր, Պրոլի, Պերրիէ, Մոնթալամբէր, Լէոն Գոշէ եւ այլն։ Զարմանալի որ սուտ է ան լուրը թէ ազգային ժողովին գլխաւոր չարաւորակոնները՝ Լուդ. Նապոլէոն եւ պաշտօնեաներդ իրենց բանեցութեան, որպէս զի գործուին, միշտ օրինաց պաշտպան պիտի՞որ ըլլայ, իրեն պարտաւորութիւնը, որն որ պատանդ կը ճանչնայ, միշտ ատոր յարգոր ու խնամ կ'ըլլայ։ Բանակը տանեն ալ տեսութիւնեան կողմն ներկայութիւն, ինչ

* Արուեստից հանդէսը Լրբոպայի քանի մը մեծ տերութիւններդ իրենց երկրին արուեստները ծաղկեցնելու, եւ արուեստաւորներուն մատնաւոր դրդիռ մ'ըլլալու համար հաստատած են։ Բարիս 3 կամ 5 տարին մէկ մը կը կատարուի։ ամէն արուեստաւոր իր արուեստին վերաբերեալ քանի մը կտոր բարակ ու դեղեցիկ պարզուած բաներդ ուերութիւնեն արդուսած մատնուելու մը կը բերէ, ուր ամէն տեսակի արուեստի բաներդ զատ զատ կը դասաւորի, ու մեկ երկու տարի միայն կը տրուի որ ժողովուրդը տեսնէ։ Ասկէ զատ ամէն մեկ արուեստին արուեստաւորներէն քանի մը հոգի ձեռագործներդ կը քննեն, եւ արդիւնք որ տանենէն ալ ինչ է՝ տերութիւնեն ոսկիէ պատուանշան մը կ'ընդունի, երկրորդ աստիճանի ալ արծաթէ ու երրորդը պղնձէ պատուանշանդիր։ Բայց դարձեալ արուեստաւորներուն ճարտարութիւնը ճանչցուելու, անոնք եւս. իրենց արուեստին ալ կը դասնայ։ Հնդեւոգրերի հանդիսանն գալ՝ ուրիշ տեղ տեսնուեր ազգաներդ, ծաղիկներու ու պատուանշանու ալ մասնաւոր հանդէսներ կան, ուր ազգի տեսակ կամ ծաղիկ ու պատուանշան հաստատներուն վրայ կը սրուի։ որպէս նաեւ պիտանիներն ալ կը յայտնուին ու. բա տեսակ բաներդ ազնուացընելու հոգեւ կ'ըլլան։

փոքրիներու վրայ կոխ, եւ ոչ ալ ուրիշ կերպ անկարգութիւն մը չկրնար տանիլ։»

— Կառավարութիւնը հրաման հանեց որ յեղափոխական ու ընկերվարական լրագիրները ոչ փոքրիներու վրայ եւ ոչ ալ խանութներու մէջ առուծախի, թերթ թերթի չծախուին։ Ան արդէն քանի մը ընկերվարական լրագիրներն ասոնք են Ը-ուլէ-ի, Գրեթ, Ցէ-ոնշրոի Բաշէ, Էրդ-ֆէրդ, Լէ-ն-ման, Նո-ֆոնոլ, Բրէ-, Ֆի-եէլը ու Վոռ ոֆ- Բէ-ֆիլը։ Իսկ հեռաբեռալ լրագիրները աս արգելքէն ազատ են, այս ինքն Բոգրի, Ռ-ոնրեր ոֆ- ռոռ-, Կաչէ ոչ Փրանս, Բէկ, Գոլրիէ, Ցեռ-, Գոնգրէսիոնալ, Լէ-նդ, Ամանդ Նոմոնոլ, Գրոչ, Տի- Ցեռ-ոնդը Լանդ ոֆ- Բէ-ֆիլը, Լ'Օրոր, Լ'-ոնվիր, Լը Ռէ-ոռէ դը լ- սրդէ, Վէլ Գոռ-ռոնը, Լ'Օ-բինոն ցի-դլէ, Լ- Լէ-ոերդ, Ռոռնրեր ֆ-ոնվիլ-ոռ, Նոբ-ոլեռ։

— Գոնդրէգոնոնը լրագիրը Մայիսի 2ին առաջարկութիւն մը կընէ, որ Լուդ. Նապոլէոնին գահնիրցութեան ժամանակը 10 տարի ալ երկարցուի։ «Ամէն բանէն յառաջ, կ'ըսէ, Լուդ. Դաբոլէան Պոնապարտէ իշխանը՝ որուն իշխանութիւնը ժողովրդէն յառաջ եկած է, որն որ իր անուանը, իր ազգական բնոյթը ու իր ազգեցութիւնը հաստատ ընդունիլ, եւ առանց ժամանակ մը ամենուն վստահութիւնն ու ակնկալութիւնը վայելելու, անտարակոյս աս նոր իշխանութիւնն ալ առնելու ըլլայ, թէ Գաղղիայի փրկութեանը եւ թէ Եւրոպայի հանգարտութեանը օգտակար կ'ըլլայ։ . . . Ան իշխանութիւնը միայն ժամանակաւոր կրնայ ըլլալ, ինչու, որ այսօրուան պես բոլոր գաղափարները խառնակութեան մէջ ըլլալով, ու ազգը զեռ շփոթութեան մէջ գտնուելով, հաստատուն ու կանոնաւոր կառավարութեան կիրառ մը վերը աւելի կը զարացնէ։ Ժամանակաւոր պէտք է որ ըլլայ առանց մէկ ժամանակ մը երբ որ կոչմնակցութիւնները զեռ. կրնայ մէջ ըլլալով, շատ անգամ պրական միջոցներ կը պահանջուին, որն որ հաստատուն ու կանոնաւոր կառավարութիւն մը չի կրնար ի գործ դնել, թէ որ ինք դինքը սեպարացնել չուզէր։ . . . Տասը տարուան ժամանակ կարծենք թէ բաւական է, որ ատենը սրտերը կը հանդարտին, մտքերը կը լուսաւորուին, սխալ ըմբռնմունքները կը փարատին, ու քաղաքացի Գաղղիա կարծեաց ու համոզմանց միաբանութիւն մը կընայ, եւ ան ատեն տեւական ու հաստատուն կառավարութիւն հարկաւոր է։

— Գահանոյապետական նաւթրակը։ Գահանոյապետին Հռոմ դառնալուն ուրախութիւնն համար մեծ հայկերոյթ մը ըրաւ, որուն շատ գեղարուեստներ, պաշտօնեաներ, զօրապետներ ու պատգամաւորներ հրաւիրուած էին։ Սեղանին վերջերը նուիրակը ոտք ելաւ, եւ Ս. Գահանոյապետին կողմանէ Պոռդիլիի ու բոլոր մեկալ տերութիւններուն Ս. Գահը նորէն կանգնելուն համար շնորհակալ եղաւ, որն որ, ըսաւ, կը յուսանք թէ բոլոր տիեզերքս խաղաղութիւնն ալ օգտակար կ'ըլլայ։ Պ. Ցիրէն հետեւեալ խօսքերով պատասխան տուաւ։ «Գաղղիա Հռոմի առաքելութիւնն ու Ս. Գահին նորէն կանգնելուն մէկ պատոյ մը ունենալով դարձ տարաւ։ Մեր թէ տահմանագիր եւ թէ օրէնագիր ազգային ժողովքներուն քուէներով՝ մեր խրկած զօրքին գործողութեանց ամէն մասին հետ ընկերակից եղան։ Պատերազմ. երբեմնիկ կը համարիք զմեզ, որ մեկալ ուղղափառ տերութիւններն ալ աս սուրբ գործին գործակից եղան, եւ աս հաստատուց փառքին ու պարծանքին ուրիշ մասն ունենալ չենք ուզեր, բայց եթէ ան, որն որ Գաղղիա ունի կոչուելու. «Երկրագործն գուսան եկեղեցւոյ։»

— Ս. Գահանոյապետին Հռոմ դառնալուն վրայ անցած գայթակղութիւններէն խիզ մը խորհրդածութիւններ յառաջ բերելէն եաքը, Գաղղիայի Հռոմայ հետ ունեցած յարաբերութեանցը կ'անցնի։ «Պէտք ժամանակները, կ'ըսէ, երկրորդ Նապոլէոն մը կը սեռնենք, որ Գահանոյապետը կը պաշտպանէ, ու իր ամենը կը նուիրէ։ Գաղղիան կայսեր ժառանգին կառավարութեանը տակ Գաղղիա իր գոյութիւնը կոմիոդիկ միութիւնը հաստատելու կը գործածէ։ Ով կրնար ասիկայ մտքէն անցընել։ Ասոր մէջը նախախնամութեան յայտնի ձեռքը կայ, որն որ մեզի շատ բաներ մոռնալու, եւ դարձեալ ալեկ մոռնալու տալիս կու տայ։»

— Լամէ անուամբ մէկը նոր տարուայ պլակինոյիով (դրաշուրէ) շատ մարդիկ խռնաւորելուն համար ամնայ 1ին գլխատեցաւ։ Ինքը կ'ուզէր որ մեռնելէն յառաջ ժողովրդան ճառ մը խօսի, բայց թմբուկներու ձայնէն արգելուելով, ինքզինքը ընկերարանի հաստատակամութիւն։ Թագաւոր ամենեւին կայսր բնաւ. ամենեւին։ մեռնին պոլ ընելի մարդիկներ, կը պոռար։ Ան խօսքերը խեղդով տարուին ինկաւ, ու մեռաւ։

ԱՆԳԼԻԱ

Լոնտոն, Մայիսի 1։ Ընդարձակ առուտուր ժամանումին իմացուցին որպէս մը ծնաւ՝ ասոր համար նոյն օրը ազերուիան ամէն երեւելի պաշտօնատարներն ու. եկեղեցական մեծերը թագաւորական պալատը ժողովեցան թագաւորին շնորհաւորելու համար։ Նաեւ պատգամաւորաց խորհրդատուներն ալ անոր բարեմաղթութեան թղթի մը խաւրեց։

— Անգլիական եկեղեցւոյն մէջ կոչմնակցութիւն ներքին մեկուն գրեթէ Լ. Գլենդրոպրիի արքեպիսկոպոսը ու մեկային Տ. Փիլիմոն Էքսեդերի եպիսկոպոսը, որոնք մեկ միաբանութեան վրայ եղած վէճի մը համար իրարու. թշնամացած են (ասոր ընդարձակ պատմութիւնը լրագիրներնուս 16 թուոյն մէջ գրած ենք)։ Ան երկու. կոչմնակցութեանց դիւանագրութիւնն ալ իրենց կոչմնակիցներէն գովութեան եւ յարգանաց թղթեր կ'ընդունին, Գլենդրոպրիի արքեպիսկոպոսը, որ Անգլիական եկեղեցւոյն մարմնոյ վարդապետութիւնը կը պաշտպանէ, ու Էքսեդերի եպիսկոպոսը՝ որ բոլոշեւիկոս կողմն պաշտպանը ըլլալով՝ միաբանութեան վրայ եղած ժամ վարդապետութեան դէմ կը կռուի։ Ցուցընելու համար թէ աս վէճը որչափ խստակցութեան նիւթ եղած է, բաւական է ըսելը, որ Էքսեդերի եպիսկոպոսին՝ Գլենդրոպրիի արքեպիսկոպոսին գրած թուղթը 9 անգամ ապուեցաւ։ Ան թղթին մէջ հետեւեալ նշանաւոր խօսքերը կան. «Թէ որ (կ'ըսէ եպիսկոպոսը) թագուհւոյն պալատի խորհրդական մէկ վճիռը միաբանութեան վարդապետութիւնը փոխելու բաւական կ'ըլլայ, ան ատեն մեզի համար սարսռելի ապահով բան մը չկայ։ բայց Հնութիւնը պէտք ենք գտնել, եւ. գոյնի անիկայ Հռոմ քարոզչաբանն է, որովհետեւ Հռոմ ան պարծանքն ունի որ յաւիտենական ճշմարտութիւնը իր մէջը անփոփոխապէս պահած է։» Ան վէճը եաքի ասունները աւելի վառելի ընելու սկսաւ, որովհետեւ կանոնք ալ սկսան անոր մէջը մտնել։ Գրիչիլա Լիսոնա Սիլոն տիկինը որբանոցի մը դատաւորներէն մէկը Գլենդրոպրիի եպիսկոպոսին թղթի մը գրեց որուն մէջ գանգատ կը յանդիմանէ թէ ինչու համար Սրբհոմ ժողովարանին խնդրոյն մէջ Էքսեդերի եպիսկոպոսին դէմ պատասխան կարած է։ Ան վճիռը, ինչպէս առուտուրաբանուհի տիկինը՝ եկեղեցւոյ հիմնական սկզբանցը դէմ է։ Ես աս Էքսեդերի եպիսկոպոսին թեպէտ եւ անարժան, բայց հաւատարիմ գուսանն ըլլալով՝ ասիկ եաքը քու. մեր որբանոցին ըրած սգնութիւններդ չեմ կրնար ընդունիլ։ Լորա Գասիպել անոր քարոզութեամբ մը պատասխան տուաւ որ Անգլիայի երկու. արքեպիսկոպոսներն ալ իմ դրաշարժս պէս որոշեցին, որով ես իմ խիղճս կրնամ հանդարտեցընել։

— Լարկյուսոյ հրամանատարն եկած վերջին սուրհանդակը լուր բերաւ որ վերջապէս Փեղուարի 21ին Եգիպտոսն ելաւ իր բերած աքսորականներովը մէկտեղ Սիմոնի ծոցէն եկաւ գնաց, ուր որ 5 ամիս ի վեր երկաթի նաւամած էր։ Նոյնուսկզբ բնակիչները 100 փամբնդ ապէր։ Ժողված էին պատժուորներուն բաժնելու համար։ Իրիկունը բոլոր քաղաքը փառաւոր լուսաւորուեցաւ, եւ բազմութիւնը բոլոր գիշերը փողոցներու մէջ կը պարտէին, եւ կը ցնծային որ իրենց կամքը յաւաղ ապրին եւ երկիրնին խոսաբանութեան սեռուն ազատ պահեցին։

— Տուրլինէն Ապրիլի 27ին առանց կը գրեն։ Անցեալ 19ին մեր քաղաքին բովերը այնպէս սառատիկ կարկտով ու շանթով մրրիկ մը եղաւ. որ, ծնողները բոլոր իրենց կենացը մէջ սաստ նոնանը չեն յիշեր։ Երկինքը ջինջ ու մաքուր էր եւ ծանրաշարժը ամենեւին օդին փոփոխութեան նշան մը չէր ցուցներ, բայց յանկարծ կէսօրուան ժամը չորսին ամենայն սառակութեամբ սոսկալի որոտաձայն սկսաւ։ Կարկտին հատները իրենց մեծութենամբն ու կարծրութեամբը մարմնի դիպելու կը նմանէին։ Միսոյն Տուրլինի մէջ կորուած ապակիներուն գինը 30,000 փաունդ ապէր։ (3,000,000 ղրուշ) կը հաշուի։ ապակեայն գինը անմիջապէս բարձրացաւ։ Դաւեւ շատ տանիքներ ալ վնասուեցան։ Լոկու դեղեցիկ կնձնիի ծառերը (ֆրա ռոռ-ը) որոնք Կարտոս Առաջինին ատենէն մինչեւ հիմա կեցած էին, ոսկոտեցին խլեցան ու գետինը պառկեցան։

ՊԵԼՊԻԱ

Ընծեռ անոյտ գրած լրագրերնիս ստուգուեցաւ, պուշի հետ դաշնակցելու իշխանութեան ժողովքը ամսոյս 8ին պիտի՝ ժողովի, ու խոսակցութիւնները 9ին պիտի՝ սկսին։ Ժողովքը լրացուցին յառաջ ամէն եկեղեցիներու մէջ հանդէս պիտի՝ ըլլայ։ Ի՛նչպէս որ Լուդովիկոս ԺԴ. երբեմն ըսաւ «Ցերութիւնը ես եմ», ասանկ ալ Պոռդիլայոյ բռնակը կ'երեւայ որ «Ցրհնութիւնը ինձի համար է», ըսել կ'ուզէ։ Եկեղեցոյ իշխանին իշխանութիւնն ու բարոյական զօրութիւնը իր բարձրագոյն գիտութիւնն ալ պիտի՝ վայելէ ապահովութիւն ըրաւ։ Պիա գիտնալ բանն աս է, որ աս գիտութիւնները Գահանոյապետին դառնալէն յառաջ ասանկ շնորհած չէին երեւար։ Բայց սաստ-

յարաբերութիւն մը տալով, Գերմանական դաշնակցութեան ժողովքը կանչեց։ Ան յարաբերութեան խնդիրն աս է։ Գերմանական տերութիւնները 1848ին դաշնակցութեան տահմանագրութիւնը նորէն քննել ու որոշ բան մը հաստատել ուզելով, որն որ կը յուսային որ շուտով դլուխ կ'ելլէ, դաշնակցութեան ժողովքը լուծեցին ու առժամանակաց կառավարութիւն դրին մէջտեղ 3ովհաննէս արքիդքսին դահնիրցութեանը, որ լրընցաւ, մէյ մ'ալ անկէ եաքը չորս դարձակորդներու նախագահութեամբ, որ Պայիսի 1ին դադրեցաւ։ 1815ին դաշնագրութեանը հրամանքն Գերմանական դաշնակցութիւնը դեռ հաստատուն կեցած ըլլալով, անոր դահնիրցութեան իրաւունքն ալ նոյն դաշանց նայելով Աւստրիայի կառավարութեան կ'իյնայ, որն որ ժողովքը նորէն կը կանչէ։ Հրաւիրելուելը նային որ մինչեւ Մայիսի 10 Գրանքֆորտ դրուելու, ուր կայսերական դիւանին ալ անուշտ պիտի՝ որ գտնուի։ Ժողովքին դարձը պիտի՝ ըլլայ, նախ՝ առժամանակեայ կառավարութիւն մ'ալ դնել, եւ երկրորդ Դաշնակցութեան տահմանագրութիւնը քննել, ու հաստատուն որոշմունք մ'ընել, որով Գերմանիայի աս խառնակ վիճակին վերջ տան։

ՍԱՐԴԻՆԻԱ

Դուրինի արքեպիսկոպոսը Գերեր. Գրանանին իր հանած շրջաբերականին համար Ապրիլի 29ին դատաստանի կանչուեցաւ։ բայց ինք առանձին թղթով մը պատասխան առաւ որ Ցրիանենդեան ընդհանուր ժողովքին եւ ուրիշ եկեղեցական օրէնքներուն ու. ըստմնոյը համաձայն չէր կրնար դատաստանի երթալ, մինչեւ. որ Ս. Գահէն հաւանութիւն չընդունի։ Ասոր վրայ կուսակալութիւնը մարդ խաւրեց, ու Գերեր. Արքեպիսկոպոսը Դուրինի գրչակը տանել բռնադատիլ տուաւ։ — Ջենովայի Գազէթայ լրագիրը նորէն կը զբաղի թէ Ռիմինիի եպիսկոպոսին արքեպիսկոպոսին Դուրինի արքեպիսկոպոսին ընկերանալու միտում պիտի՝ ընդունին, որովհետեւ ասիկայ իրենց ըրած միաբան բողոքին հարկաւ հետեւութիւնն է։ Ան ըսելը Դուրինի մէջ շատերուն լեռանն է։ — Օ-ռերվատորէ Թրիէ-դրինոյ կը գրուցէ, որ չէ թէ միայն Բրժանովքի զօրապետը, հապա նաեւ Ռիմինիի բանակին մէջ գրանուած բոլոր Լեհ պաշտօնականները իրենց հրաժարականն ընդունեցան։ Թէ որ աս լուրը ստոյգ է, ան ատենը քիչ մը եաքը Սարդինիայի ու Ռուսի մէջ գեղապատեան հաղորդակցութիւնը նորէն կը սկսի։

ՀՌՈՄԱՅԻ ՏԷՐՈՒԹԻՒՆ

Գիւրեսնաբեր էջոյ լրագրին թղթակիցը Ապրիլի 23ին Հռոմայէն ասանկ կը գրէ։ «Խաղաղութիւնը, հանդարտութիւնը եւ օրախնութիւնը ամենուն դէմքին վրայ կը կարդացուի, ու ամէն սրտերը ցնծութեամբ լեցուած են։ Խնդրի ուսմանպետականները (ստոյգը խօսելու համար) փշերու մէջ են, իրենց ոգեմտուղին մէջը թէ կը լալան, թէ կ'երգան, եւ թէ կը խրախուին, ու մէկ կուսան մը չեն կրնար գտնել։ Ան մնաց յարիւսութիւնը, սէրը, եռանդը, որն որ Գաղղիացիք ու Հռոմայի ժողովուրդը Ս. Գահանոյապետին ցուցցնելու դեռ կը ցուցընեն՝ մեր ուսմանպետներուն անանկ հարուած մը եղաւ, որ ցաւէն ու ամօթէն չեն կրնար գլուխ վերցընել։ Ընդունամ ըսել, որ Հռոմայի մէջ եկեղեցի շնաց, որուն մէջ Գահանոյապետին դարձին համար հանդէս ու տօնախմբութիւն եղած չըլլայ, որուն մէջ ժողովուրդը սաստիկ բաղմութեամբ լեցուած էր։ Ամենէն աւելի փառաւորը եղաւ Ս. Պարիամ՝ մեծ բաւած եկեղեցւոյն երեքարեայ տօնախմբութիւնը, որուն երրորդ օրը Ս. Գահանոյապետն ալ ներկայ էր։ Փողոցները անդամ ժողովրդեան մէջէն ոտնելու տեղ շարունակ օրհնութիւն կու տար։ ուրիշ ձայն չէր լսուեր, բայց եթէ կենցաղ Գահանոյապետը։ Հոգոյ սուրբ օրհնութիւն։ Ինչու որ հիմա պիտի՝ Գահանոյապետը, ձայնը թողոքակոնութեան ձայնն է, իսկ Հոգոյ սուրբ օրհնութիւն ըսելը, ուղղափառ քրիստոնէի ձայն է։ Գաղղիացիք հիմա ազգրնին սեռան մեկ ինչ է Հռոմ ուսմանպետութեան տակ, ինչ է առանց Գահանոյապետի, ու ինչ է Գահանոյապետով։»

Դարձեալ լրագրոյն թղթակիցը Հռոմայի հիմնական վիճակը ասանկ կը նկարագրէ։ «Գաղղիացւոց բռնակին՝ Ս. Գահանոյապետին դառնալուն վրայ ունեցած ցնծութիւնը, անկից ստացած եռանդն ու ազնուական արդիւնութիւնը շատ գովմանաի է։ Ինչպէս որ Լուդովիկոս ԺԴ. երբեմն ըսաւ «Տէրութիւնը ես եմ», ասանկ ալ Պոռդիլայոյ բռնակը կ'երեւայ որ «Տէրութիւնը ինձի համար է», ըսել կ'ուզէ։ Եկեղեցոյ իշխանին իշխանութիւնն ու բարոյական զօրութիւնը իր բարձրագոյն գիտութիւն ալ պիտի՝ վայելէ ապահովութիւն ըրաւ։ Պիա գիտնալ բանն աս է, որ աս գիտութիւնները Գահանոյապետին դառնալէն յառաջ ասանկ շնորհած չէին երեւար։ Բայց սաս-

ոչիկ եռանդ ստացան, երբ որ տեսան թէ կամաց-կամաց քրիստոնէութիւնն դրուելու սիրեցին յարգութիւնամբ մեկալ առաջնորդներէն, պաշտօնեաներէն ու պաշտօնատարներէն ընդունուեցաւ։

Յետոյ Գարդինալի մը կողքին քովէն անցնելու տեղն յարգութիւնն նշան մը չէին դնուր։ Հիմա մեծապանծ կը բարեւեն։ Գաղղիացի զրոյց եռանդն ու սէրը քահանայապետին առաջ սրտնոյնութիւնն ալ շատ աւելցաւ։ Գաղղիացիք շատ գիւրազգած սիրտ ունին, եւ աս է պատճառը իրենց առջի փառաւորութիւնքը եւ հիմակուան անձկութիւնքը։ Երբ որ Ջենեսայի քահանայապետին հետ եկած դեսպանութիւն զրքը իրենց տեղը գառնալու վրայ էր, ու անոնց տեղը Գաղղիացի զրքը եկաւ, քահանայապետը տեսնելուն բոլոր գունդը անանկ շարժեցաւ, որ սկսաւ յորդ արցունք թափել, ան քաջ ոտտոյ գունդը կ'ըսեմ, ու անոնց հետ մեկալներ իրենց հաղարապետն ալ չկրցաւ ըլլալ բռնել, եղան ալ որ իրենց կարգէն գուրս եկան որ քահանայապետին կողքին կարող ըլլան մէյ մը գալէլ։ Ցէրկեւ գրագրաւոր Լատրանեան պատրաստն ատրճանակներուն առջեւը երկու, ծնկան վրայ եկաւ որ քահանայապետին ոտքը պագնէ։ Ան Ավրիլիկի գաշտերուն վրայ արեւակիզ եղած շարքաշ գինուորները, որոնք այնչափ խուժանին անկարգութիւնը եւ այնչափ կառավարութիւնց կործանմանը ակնատես վկայ եղած են, ատոնք մեծապանծ մը շատ փոքր անգամ ցուցցած են, նոյն իսկ օրինաւոր իշխանութեան հաստատելու առնելը։

Քահանայապետին գալէն Հռոմայեցւոց վրայ ըրած սպասաւորութիւնը խիզգան չափաւոր էր։ բայց հիմակուան ուրախութեան աղաղակներն ալ ղէկի նշան են։ . . . Ուսմակավարնուրը Գաղղիացւոց բանակին աս շարժումը տեսնելով, շատ սիրած են։

— Հռոմայէն Ապրիլի 25ին Օտրէվրոյէ հոմանոյ լրագրին կը գրեն, թէ գարձեալ Անգղիացի խուզարարներ բոլոր իտալիան թերակղզին կը պտըտին, յուսալով որ գուցէ տեղ մ'ալ խռովութիւն կրնան հանել։ — Մօտ օրերս եպիսկոպոսաց շրջաբերական թուղթ մը կը սպասուի, իսկ վանքիս գլխաւորներուն ալ կ'ըսուի թէ հաղուական թուղթ մը պիտի եկլլ։ — Սարդինիոյի հետ դաշնադրութիւն մը ընելու վրայ է, որով Սարդինիա 12 տարի քահանայապետական երկիրներուն մէջ Օգնական դունդ մը պիտի ունենայ։ — Թէ որ Ենդոնեզի կարգինալը քաղաքական գործի մը համար մեծ տեսութիւնայ արքունեացը իրկուելու ըլլայ, ան առնն Տէլլա Հենկա կարգինալը անոր տեղը պիտի անցնի։ Բայց գունը ալ կ'ըսեն թէ Ենդոնեզի կարգինալին տեղը Պրոլեդի կարգինալը պիտի երթայ։

ՍՊԱՆԻԱ

ՄԱՏՐԻՏԷՆ Ապրիլի 24ին առտուն կը գրեն։ «Տոն Գրանկիսկոս թագաւորը ամսոյս 21ին թագաւորին ծանուցանել տուաւ, թէ ինք կ'ուզէ որ պաշտօնեաները պաշտօնեներէն հանուին, եւ թէ որ սա իր ուղածը չկատարուելու ըլլայ, ան առնն ինքն ալ Ռանուելիզ կը քաշուի, ու նոյն իսկ թագաւորին ծերունեան առնն ալ Մադրիտ չիգտանար։ Հաստատութեանցի միջը դրած է, որ չիկրնար ոսկէ եղբը ակնատես ու բարոյական գործակից ըլլալ քաղաքական վերութեան, որուն առաջ հիմնուած պաշտօնատանը թագաւորական կառավարութիւնը կ'ուզէ նուաճել (որովհետեւ պալատին կառավարութիւնն ալ թագաւորին ձեռքէն առնուած է)։ Թագուհին պատասխան տուաւ, որ Լէրմայոյի հիմնուան քաղաքական վիճակը թող չիտար որ ինք անխոհեմութեամբ ու անպարկեշտ ժամանակին առանց պաշտօնատան մը ազատէ, որն որ Սպանիոյի ոգիներուն օգտակար ծառայութիւններ ըրած է, եւ որուն իշխանութեան մէջ մնալը նեղքին հանդարտութեան, ու արտաքնոյ հետ եղած խաղաղութեան առհաստատեալ մին է։ Բայց թագաւորը իր մտացը վրայ յամառած մնաց, ու կը պնդէր որ պաշտօնեաները պիտի արձակուին։ Թագուհին շտապով մը Նարվաէզը կոչել տուաւ, ու թագաւորին պահանջմունքը չիկրնար դիս հաստատել, ըսաւ, իմ հաստատիմ պաշտօնեաներս հանելու, որոնց վրայ կատարեալ վստահութիւնս գրած եմ։ ու հրամայեց եւ իշխանութիւն տուաւ որ ամէն կերպով ուշադիր, ու իր երկանը պահանջմանցը վերջ մը դնէ ինչ միջոցով որ ըլլայ։ Նարվաէզ ասոր վրայ կէս գիշերուն պաշտօնեաներու ժողովը կոչեց, ու երեք ժամու չափ խորհուրդ ըրաւ։ որուն մէջ եղած որոշումը չիգիտցուիր, բայց երկրորդ օրը առտուանց բոլոր պաշտօնին գունները իրենց պաշտօնեներէն բռնած էին, ու թագաւորը իր ընակարանէն չէր կրնար դուրս ելլել։ Կէս օրին յառաջ ժամը 11ին նորէն պաշտօնեաներու խորհուրդ եղաւ, որն որ մինչեւ ժամը 1½ տեւեց, ու անկէ ետքը պաշտօնեաներուն պալատ գոյին։ Հոն թագաւորին հրամանը հրատարակեցին ետքը ժամը 4½ին ամէնը մէկտեղ թագաւորին գոյին։ աս խորհրդեան կանչեցին թագաւորն ալ, ու Նարվաէզ հանդարտ եւ խնամուն պատճառներով թագաւորը հաստատեցաւ, որ բոլոր լրագրները սուտ ու զրպարտութիւն են։ Թագաւորը ասկէ ետքը երկրին առեն թագաւորին հետ ուանձին խօսելէն ետեւ իր պահանջմունքներէն հետ կեցաւ, ու Նարվաէզին հետ հաշտուեցաւ։ Ամսոյն 23ին թագուհին, իր մտքին ու թագաւորը մէկ տեղ զրուանքի եկան։ Ինոդէ-նոնոս պէյլ։

ԳԻՆԻՍ ԿԱՄ ՏՐՈՅՄԱՐԳԱ

Շ ԼԵՅԼԱԳ-ՀՈՂԳԻԵՑՆՏԻ Գարէնհոֆին պատգամաւորութիւն մը խուսուած են, որն որ Ցանիմարգայի կառավարութեան հետ հաշտութիւնն վրայ պիտի որ խօսի։ Թագաւորը աս պատգամաւորութիւնը սիրով ընդունած է, բայց մինչեւ հիմա եղած խոսակցութիւնները գեռ յայտոգ նիւթ մը ունեցած չեն։ Թագաւորը պահանջեր է որ պաշտօնական խոսակցութիւնները սկսելէն յառաջ Շլեսվիկ-Հոլշտայնցիք զինքը դլուխ սեղար է որ ճանչնան։ Շլեսվիկ-Հոլշտայնի կառավարութիւնը աս հրաւէրն ընդունեցաւ, ու Մալիսի նոյն բոլոր եկեղեցիներու մէջ թեմէն թագաւորին հանար եղած սովորական աղօթքը կարդացուեցաւ։ Կը յուսացուի որ ասիկայ հաշտութեան առաջին քայլը կըլլայ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

ԼԹԵՆԱ, Ապրիլի 30։ Յունաց ու Ենդիպոսի կառավարութեանց մէջ եղած վէճերուն ընթացքը։ Յունաստանի կառավարութիւնը դրամական վճարներուն համար 180,000 ոսկիի պիտի վճարէ, որմէ 120,000ը Պ. Բաւիֆիգոն պիտի առնու։ Բայց որոշեցուեր դեռ չիգիտցուիր, որ Պ. Բաւիֆիգոն պրաշաւ միայն վճարած է մեկ է, անոր համար յոյն ու անգղիացի անձինքներէ բաղկացեալ դատաստան մը պիտի դրուի, որ ասիկայ քննէ, ու որոշէ։ իսկ Յունաց կառավարութիւնը 150,000 ֆունտի պիտի երաշխաւորութիւն դնէ, թէ որ դատաստանին որոշածը աս ասակին քիչ եղլլ։ Յունաց կառավարութիւնը աւելցուցեր եւ պիտի առնու։ իսկ թէ որ աւելի ըլլայ, պակասը պիտի լեցնէ։ Յունաց կառավարութիւնը Բաղասոյ անգղիացի պաշտօնակալներուն եղած նախատանաց համար ալ Ենդիպոսի կառավարութիւնն խոնարհական թուղթ մը գրեց։ Յունաց կառավարութիւնը հիմա սրկեր մէջ բաւական սուտ չունենալով, վերը ըսած ասակիս չիկրնար վճարել, անոր համար ազգային գրամատանը աէրութիւնն օգնութիւն պիտի ընէ։ Ապրիլի 27ին պաշտօնաթեր եւ արդեւքը բոլորովին վերցուելան, բանուած նաւերը նոյն ամսոյն 29ին Ռիսի մտան։ Աս պաշտօնաթեն բանուած նաւերը շատ վնաս մը կրած չեն, բայց առաւօտուն դադրելն Յունաստանի ժողովրդեան եղած վնասը շատ մեծ է։ Դաշնադրութեան ոյժերներէն մեկն ալ աս է, որ Յունաց կառավարութիւնը աս վնասուց հատուցում պիտի որ ստանայ։

ՕՍՄԱՆԵՐԵՆ ԱԿԱՆՏԻ

ԱԶԴԱՑԻՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ՀԱՅԱՊԷՐԷՆ ԿՈՒՆ ԼՈՒՐԵՐ

Սուրբ Յակոբեայ վանքին տեսչը։ Ամերիկայ տեսուչ։ Զրեխան ու ընկերներ։ Ամերիկայ Բռնկեանն ու փոքրաթիւները։ Ուրուրի գրած նոր գրքեր։ Հրատարակեալ գրքեր։

(Շարունակութիւն, տես թիւ 6, 7, 9, 12, 14, 16 ու 18։)

Իր Հայ ուղեցոյցներս II։ Յակոբայ վանքին տեսչը հնծի ցուցուցին։ Ասոր արեւելեան կողմը մեր մը փաղաղ տվմանց հեղեղը փլատակներու մէջէն իրեն համար մի բացած էր, որն որ գրեթէ 20 ոտնաչափ խորութիւն եւ երեսուն ոտնաչափէն աւելի լայնութիւն ունի։ Հիմակ հանիլ կը մնայ ոգիսի մը ատոռոս ու դեղին ջրով, որն որ հոսած ձիւներէն կը դոյանայ։ Ան վասին ալ՝ որ Աստուծոյ դուռ նեռած ժայռերուն մէջէն կ'անցնի եւ երբեր տարիէ ի մէր շատ մը հոդ ու քար առած տարած է, ատոնի ծերքմեցին համ մ'ունի, այնպէս որ ջուրը գրեթէ խմելու բան չէ։ Բայց լեռան վերի դիրքը, ինչպէս եւ ալ խմելով փորձեցի, ամենեին ծերքմի համ չկար։ Համանապէս մեկալ ջրաղբերներն ալ՝ որ Աբրահամ ժայռերուն գանգուռածներուն մէջ ժողված ու յանած են, անոնց մէջ եղած ծերքմուս մասունքն ընդունելով՝ ժամու ու ծերքմոտ համակ մ'ունին։ Ան ընակիներուն յատակը գեղին ու գեղնակարմիր թանձր ծերքմի մնար (ինչպես)։ Վանքին տեղը հնոյ հարիւ ու գիր տափարակ մին է. ասոր հակառակ վանքին պարակին ու դեղեցիկներուն վրայ փլատակներուն բոլոր մի ձեւացուցած են։ Գաղջ վանքը վասն նեռուած գանգուռածներուն ներսը՝ ամենայն հեղեղը վասած առեն բոլորը մեկտեղ առած գրած ըլլայ։ Վանքին մէջ եղող խեղճ անձինքը որ ան նոյնեան ընդարձակ մատուռներուն ամենէն բարձր տեղը բարեպաշտութեամբ կ'ապրին, աս ալեակաց դիներուն մէջ սասկալի գերեզմաններն դան։ Դեռ մատնատուտէս Հայրապետ Կարապետ վանահայրը, զոր որ ինչպէս գեղեցիկ ու որոտաշարժ կը տարուսդրի Բաւաբ։ Ասիկա աշխատասէր ու զարմանալի ծերունի մին էր, եւ գերեզմանը յատուկ բանի փորել ու որմել տուած էր։ Իմէպան պարտիներէն շատ տուաւարանը կը կրէր, բայց միշտ նոյն լեռան պատոյն կը կենար։ Նոր Ընդարաւայ հրամանագրութիւնն յատաջ մեռած էր, բայց տերտերու ատակ իր գերեզմանն անեւանդի եղած է։ Ինոր գերեզմանն ալ եւ այ ամենափոքր նշանարանքը կը մնար, եթէ յանգուցեալ քիւրտերը դժբախտութիւնը լսելուն պէս դանեալ հոսար մի կրանի տեղը շատ մը եկած ճամբայ բացած չըլլային։ Զանազան տեսակներ քարերն ու հողերը շատ ծանր չըլլալով՝ չնչերը, բարդուելն փլցուցած չեն նե, ծակեր ու խուզեր կը տեսնուին, որոնցմէ դուրս եկած են ասոնք ինչ տեսերուն յարիի գերեզմանները։ Մինը ցուրտ գիշերները քաղաքեցոց եղած ատենին՝ աս գերեզմանները կը վառուէին։ Իրիկուն մը տեսայ որ ինծի հետ մեկտեղ եկող Հայերուն մեկը վերջին ատենին տոմար դեմ գերեզմ մը կրակը կը գնէր։ «Ասիկա իմ ատոնս մեկ գերեզմանն է», բան դժբախտ մարդն ու ոչխարներն արցունքով լեցուեցան։ Իր անէն 23 հոգի կորցնելու է։ կին, զաւակ ու իմ ատունը։ ինչ ուներ որ ու երջանիկ է եղեր, բայց հիմակ իր ծերութիւնն ատեն մինակուկ մնացած էր ու ամենուրեան ողբատութիւնն մէջ կը ատուսաւէր։

Արդ. քանի որ Թուայ ձորէն վեր կ'ելլէ, ուրախայ տեղն ոչ այնչափ աւելի տխրակոծ քրամանելի կ'ըլլայ։ Հոս քարերէն լեռներ գիրուած են, ոմանք համար ալ վեր երթալը զմուտ ու տաժանելի է։ Գրեթէ մինչեւ Ս. Յակոբայ տաղիրը կրցայ ձիով երթալ, բայց անկէ անդին ատիրաւեցայ ձին թողուլ ու ոտքով քալել։ Ան տեղերն ալ որ շարժելը գեռ մնար պատուելով Ընդարաւի վրայ բերան բացած են, դիցուած քարերուն ձեւ վարիներէն տարբեր է. հոս վերի կողերուն քարերը յատաք բոլորակ ձեւով կիցած են եւ իրենց մէջտեղը ջրով լեցուած խորունկ տեղեր կան։ Ան բնակներուն քով մեծիկ ոտքի մը վրայ կիցնայ, որմէ հետու գնուն կաթ ասոր կաղցրցած է, եւ ինչ որ վրան կու գայ նէ, անմիջապէս կ'ընկրկի կը թափուի։ Եւ առ կաբին վրայ մեռաւոր քարեր նետուելի, իսկոյն ամենէն ալ անեղեւ պիտի եղան։ Հաւանական է որ ատոնք յատաքգոյն աւելի մեծ ու վիճակուն աւելի խորունկ եղած ըլլան, ինչու որ ամէն տեղ կը տեսնուի որ վրան ջրերուն գործելեամբ մինչեւ հիմա շատ փոխուած են։ Ընդարաւայ Մուայլ ձորը ծանկ կոչ զանազան մեծ ինձերուն խնամով մեռեալ ատ ատեն կարելի էր, երբ որ մարդ ատ կողմերը յատաքնուան վիճակին մէջ տեսած ըլլար։ Տեղացոյ ատարագրութիւնն հետեւորդներու որ ըլլամ, զանազան տեղերուն նայելով 20էն մինչեւ 200 ատնաչափ բնութիւնն կրնամ տեսել։ Թէ գուրս նեռուած եւ թէ հիզեղներով վար բերուած ու տարածուած քարերն ու կաւայնն զանազանները 25 ռուսական մղոնէն աւելի երկիր կը ծածկեն։

Պր. Վոսկրբոնեկովին կարծիքայոյ հոսմեմամ Ընդարաւայ վերի ծայրէն մեծամեծ ժայռերու կատրուտիր վրան ըլլայիս նէ, հիմա բերան ձեւ փոխուած եւ իր ակոսներուն ատաստեներուն մեկ երեւելի մասը կորուսած պէտք էր ըլլայ, ինչու որ անոր վրայէն ատաստի ամբան նեղի վրայ եկած կ'ելլար։ Ան զմբաստութիւնը պատահելէն ետքը պեսքուրդի ըլլագիրներուն մեկէն ատաստ ըլլ մի կարգայի, որուն մէջ կ'ըսուր թէ ատաստի գեսնոպարժամ մի Աստիսու ձեւ փոխուեցաւ։ Իր երեք կողմերը յամենի վրայ եկան միացան ու հարիւ ատաստակ եղան։ Ան յուրն ալ ատա դաւայ։ Պր. Արոսկեան բան որ ընդան ձեւ ճիշդ այնպէս է, ինչպէս որ 1829ին Բաւադին հետ մեջեն կատարին վրայ եղած ատենն էր։ Ամէն Հայերն ու Թուրքերներն որոնց հարցուցի, միաբերան հաստատելին թէ Ընդարաւայ ձեւը նոյն արկածէն եռաւ բան ամենուին այնպէս մեռաց, ինչպէս որ յատաքնուած էր։ Աղաղմիթ Խաչիկեան ծերունին կարծելով որ ես իր ու իրեն հարցնելիքներուն ընդանիս վրայ կը տարակուսիմ, ինքնաբերաբար մի ատանկ խոսեցաւ։ «Ցրլոյթենէս ի վեր Աստուած միշտ ալ բիս տանին է, անոր վրայ եղած մանր փոփոխութիւնն ալ այդքան չէր փոխեր։ Դարձեալ եթէ ես գանդուածը տուգիր Ընդարաւայ վերի ծայրէն փրցնած ու ձորին մէջ թեկած ըլլար, այնչափ (գրեթէ 10,000 ոտնաչափ) բարձրութիւնէն վար իջնալուն զօրութիւնամբ նոյն տեղը պիտի էր որ կենար ինչպէս ինչ ու մեծ մի ձեւ ալ։ Բայց եթէ բաւէր ըլլայ որ գնանիր ձուռ ըլլալուն համար թեկած տեղը չկենար ու գարփար մինչեւ Ակոռի գլխորեցաւ, ան ատեն գեղեցիկները ժայռին փրթելուն որոնցմէ ըսեցին կրնային դիւրութեամբ փախչելու ժամանակ գանել, պրսկիանեւ վար դլորած խոշոր կտորներուն իրենց համար՝ հիմա ուռուկան ատեղ մնան, եւ ան ալ, քիչ ծուռութիւն ունեցող տեղերը մի վրայ։ Առաջինի բան մին ալ աս է որ ինչպէս 30 ոտնաչափ բարձրութեամբ ու 40 ոտնաչափ երկայնքով (տրամագծով) խոշոր ու բոլորակին խոսուրբա ժայռերը կրնան գրեթէ 15 ոտնաչափ մին գլորելով երթալ, ոտնակ դեռեւոյ մի վրայ, որ շատ տեղը ատենին ձուռութիւն չունի։ Ան քարերը լերան մէջէն հեռու նետուելուն ու վար իջնալուն ուժովը, նաեւ

իրենց սեպհական ծանրութիւնովը հողին մէջ խորանալ մնած էին։ Զարմանալի բան մին է որ առ աւերակներուն տեսարանին մէջ քանի մը տեղ անոնք բոլորովին ամփոփ մնացեր են, ինչպէս Ամֆիթատրոնի մը պարտէզի մը պարիսպ մնար։ Հոս դեռ 14 հոյա պարապատ ծառեր կայան, որոնց տակ իմ տարաբաղա կուգայինք ծառայելու։ Նոյնն ալ բոլոր գեղեցիկ մեհեանները, ուր ամենայն գարնանի՝ պարտէզին տակը մնաց խորանի պէս՝ ամբարելի՝ անհարթելի՝ ամենայն գարնանի։ Հոս դեռ 79ին բռնկելու սկսաւ։ Դիտելու կը հանդուցեր Նոնոս հրաբուխին ալ մինչեւ Քրիստոսի 40երորդ տարին։ Ամիրիկայի մեծամեծ հրաբուխները հասարակաբար 100 տարուան մէջ միանգամ կը բռնկին։ Հրաբուխներուն կենդանութիւնը, կ'ըսէ Հումբոլդ, իրենց երկրին ներսի կայմերուն հետ ունեցած կապակցութիւնն կերպէն ու տեսակութենէն կախում ունի։ Հոս հրաբուխ լեռներուն վերաշինելիութիւնը ժամանակ կը հանդիպի, ու ան տանն կը գտնի իրենց զարմանալի դիրքերը, երբոր մինչեւ ամբողջ կայմերուն՝ երկրին ներսի կողմանց հետ ունեցած հաղորդակցութիւնը վերջնապէս կը դադրի։

Այսպէս նաեւ կրնայ ըլլալ որ Հայաստանի երկրային տարեն հանդիպող հրաբուխները նորէն տիրեն, ու Արարատի նորատունկ գագաթը մեծագոյն հրաշալեստեղ գագաթ ըլլայ։ Հոս այնչափ յաճախ պատահող աշխարհաշարժներուն, որոնք բան մը ներքին պատճառին հետեւանքով՝ հրաբխային գործունէութենէ հետ բան ամենայնի նոյն երեւոյթներն են, կը ցուցնեն թէ ան հին վառարանը՝ որմէ խիստ յաճախ ժամանակաւոր Հայաստանի հանդիպակն հրաբուխները գործ եղած են, դեռ բնութիւնը կրնայ տեղատուութիւնը կենդանի է։ Բնէրտեսս վառարանին հիմնական ուժգնութիւնը չեկնար ամենեւին հաստատելի ան յաճախ ժամանակներուն գործունեութիւնը հետ, որ սանն Արարատ, Իրիսարիթ Արագածն ու Գեղամայ ծովակին քովի հրաբուխներուն իրենց բորբոքեալ ծոցին տակաւ լաւագի հեղեղներ հոսեցնեն։ Երկրին տակի կրակը շատ հարարաւոր տարիներէ ի վեր երկիրագործ ստակի խորանի տեղ, իսկ դուրս գալուն համար բրան ձիերը թեպետ գեանիներ սառանելով քաղաքներ կը բանեն, բայց ինք շատ անգամ վրայն հողին թեմանրութիւնը չեն կրնար պատռել ու ելլել։ Դարերէ ի եկեր 1840ին առաջին անգամ տեսնուեցաւ որ ասորերիներուց ոգերն ու շրջիները հոգը պատուեցին ու բանաթեռոմ իրենց ճամբայ բռնեցին։

ՔԱՂԱՔԱԿԻՏԱԿԱՆ

Լորտ Բաֆերդին ու Անգլիայի արտաքին գործոց նախարարը։

Ա ԽՎՔԻՆ տարիներուն բուռն յեղափոխութիւնները մնացեալ քաղաքագէտներուն շատ բան սորվեցուցին, շատ ազգերու վրայ ալ նոր կամ որոշ դաղափար մը տուին։ Բայց պատահելիք դէպքերը ու գիտնականներուն տարբերն են, որ կարող է գալիս աչքերուս տարբերն են։

* Ոգիա (Oasis, Oase) խոսքերն բառ կը համարուի ու կը մեկնուի Հանիբաս։ Դ. Նաֆէլ։ Բաֆարայ։ Հին ատենները տարիներ իրենց յատուկ անուն գործածուելով կը նշանակէր Եգիպտոսի արեւմտեան դին եղած անապատին մէջի մէկ պզտիկ դեղն ուր հնարաւորութիւն ազատուելու ները կը երթան էին։ Իսկ հիմակ առիթին նամանութեամբ ան ամէն տեղերուն կ'ըսուի, որոնք անհայտին անապատներուն ու ամայի աւերներուն մէջ ջուր, լոյս, մշակեալ երկիր եւ յիշ շատ բնակիչ ունին։ Կարաւանները հանդիսաւոր կ'ելլան եւ իրենց թեմ սուսերկեն ծովու մէջ կանգնուած կղզեակներ են։

բաներ կ'երեւան։ Ան կարգիս մէջն է հիմնական Անգլիացւոց քաղաքականութեան կերպը, կամ աւելի ճիշդ խօսելով՝ Լորտ Բալմերսդընին եւ իր կողմնակիցներուն բռնած ճամբան։ Կ'ըսենք Լորտ Բալմերսդընին ու իր կողմնակիցներուն, որովհետեւ Անգլիայոց ազգին մէջն ալ կայ կողմ մ'ալ, որ ուրիշ կերպ մնած ելլով՝ աստիճաններուն քաղաքականութեան դէմ է, ինչպէս Դայնը լրագրին ի սկզբանէ ի վեր այնչափ անչափ հաստատնին ըստ բաւականին կը ցուցնեն։

Ով որ անգամ մը Անգլիացւոց շուն նկատեցեր քնած իմացած է՝ պէտք է որ տեսած ու համոզուած ըլլայ թէ ան ազգին մէջ ամենէն սարին ու յեսին անձն ալ ինք զինքն ուրիշ ամէն ազգերէն վեր կը սեպէ։ Անգլիացւոյն բնածին հպարտութիւնն է պատճառ՝ որ ծովէն անդին (Եւրոպայի ցամաքին վրայ) օտար երկիրներու մէջ եղած կամ ըլլալու պէսքերուն՝ միայն այնչափ փոյթ ու հոգ կը տանի որչափ որ կը կարծէ թէ անկից իրեն շահ կամ վնաս կրնայ հասնիլ։ Եւրոպայի ցամաքին վրայ երկիրներ եւ երկիր սահմանվրայ եղելը են, բաւական թէ Լոնտոնի վաճառականութեան արգելք կամ վնաս մը ըլլայ, ամենեւին Անգլիայոյն հոգը չէ։ Ան երեւցածն Անգլիացւոց խորհրդանոցին մէջն ալ կ'երեւայ։

Այնպէս սարի երբոր անգլիական խորհրդանոցը Պառնաներուն վրայ սէր ու յարգութիւն մը կը ցուցնէր, մի միայն պատճառն ան էր, որ Գոշութիւն գործակալները Անգլիայոյ առջեւը Պառնասոսի մէջ Անգլիացւոց վաճառականութեան համար ընդարձակ ու շահաւոր դաշտ մը նկատած էին։ Նոյնպէս Գոսլենին փարեւնքն ալ Մենշեսդրի գործատուներուն մեքենաները վարեցին տարբեր էր, որոնք անդադար հաշիւ կ'ընէին թէ Պառնասոսի տարին որչափ հազար կանգուն բամբակեղէն արդիւնք կրնայ ծախսել, թէ որ Պառնաք իրենց ապատանութիւնն յառաջ տանելու եւ անկախութիւնին ատանալու ելլան։

Ով որ Անգլիա բնակած ու խորհրդանոցին վիճաբանութիւններուն մասնակից եղած է, սատարելի կրնայ վերցնել որ մինչեւ հիմա (կամ դեռեւ վերջին տարիներս) պատահած չէ որ պաշտօնեայ գործակալ մը՝ արտաքին տերութիւնց մը համար ինկած կամ հրաժարած ըլլայ։ Իրաւունքն ամէն անգամուն որ խորհրդարանին մէջ միեւնոյն զուտ արտաքին նիւթոյ մը վրայ խնդիր եղած է, պատասխանատու խորհրդատան գլխաւորը (Speaker) մեծ դժուարութիւն կրած է՝ խորհուրդ ընելու համար հարկաւոր եղածին չափ պատգամաւոր ժողովին որ կարող ըլլայ խորհուրդը բանալ։ Փոքր անգամ եղած է որ պատգամաւորներուն թիւը հարիւրին անցնի։

Ասոնց մէջ հաղիւ եօթը կամ ութ հոգի կարող են արտաքին խնդրոյ մը վրայ առնեալանել, որոնց անունները ալ յայտնի են, այսինքն Լորտ Բալմերսդն, Լորտ Լիսսոնէ, Հրամ, Գլադսթն, Տ'Իսրայէլի, Լորտ Աբսդին եւ երբեմն երբեմն նաեւ Սիր Ռոբերտ Փիլ ու Մինները Ճիպան։ Իսկ առնեակալաց կամ լորտերու խորհրդոյն մէջ՝ Լորտ Լինդհուրսն, Լորտ Լէյրտնին, Լորտ Սալիսպրիին ու Լորտ Պրուհիմն գլուխ ոչ ալ արտաքին խնդրոյ մը վրայ կ'առնեալանէ։ Նոյն իսկ Ուելինկթոնի դուքսը, որ քաղաքագիտութեան մէջ այնչափ մեծ անուն ունի, քիչ անգամ այսպիսի խնդրոյ մէջ կը խօսի։ Ասկից կը հետեւի որ դարձեալ բան մը չէ թէ որ սենեկական խորհրդոյն մէջ ամէն անգամ արտաքին խնդրոյ վրայ քննութիւնը պարտականներուն կողմը կ'ելլէ։ Նոյն իսկ յանձնական խնդրոյն մէջ, ուր որ Անգլիացւոց ազգային գլխաւորներն ալ Լորտ Բալմերսդընին բռնած ճամբան դէմ կը գրեն, կրնայ մարդ ապահովութեամբ վստահ ըլլալ, որ խորհրդատուացը Լորտ Բալմերսդընին առ ապառուոյ քաղաքականութեան պիտի ներէ։ Ինչու։ որովհետեւ առաջ անգիտանն վաճառականութիւնը միտ մը չկրեր, մանաւանդ թէ կրնայ շահիլ։

Բարեբաղդ կարգի բան կ'երեւայ հասարակը թէ Լորտ Բալմերսդն Անգլիացւոց համար շատ հանճարեղ ու յարմար արտաքին գործոց պաշտօնեայ դրուած է, որն որ նաեւ նոյն ազգին գործակատարներուն ու վաճառականներուն շատ հաճելի ու բաղձալի է։ Ի վերայ այսր ամենայնի իրեն ան է ու ամենատոյգ է։ Անգլիացին, ինչպէս Շաղոպրիան իր յիշատակարաններուն մէջ գեղեցիկ կը նկարագրէ, միշտ եւ ամէն տեղ՝ իրաւունքն, արդարութիւնն ու նոյն իսկ կրոնը զոհած է ու կը զոհէ միայն իր սեպհական շահուն համար, որմէն ետեւ ամէն բանէն առաջ ու (բառին դէմ նշանակութեամբը) հոգւով եւ սրտով վաճառական է։ Ուստի ասոր համար ալ ան պաշտօնեանները՝ որոնք Անգլիացւոց առջեւը շատ աղբիւր մը կը բանան, շատ հաճելի ու սիրելի են։ Քանի որ Լորտ Բալմերսդն իր պաշտօնին մէջն է Անգլիացւոց վաճառականութիւնն ալ աւելի ծաղկած է։ պատճառն յայտնի է, որովհետեւ առ ազնուական Լորտին պղտոր ջրի մէջ ձուկ որսալու քաղաքականութեան եղանակը՝ անդիական ճարտարութեան ընդարձակութիւն մը կրնայ տալ, եւ որչափ որ Եւրոպայի ցամաքին վրայ խռովութիւնները, քաղաքական յուզմունքները չեն դադրիր՝ անդիական ճարտարութիւնն ամէն տեղ միշտ իր առաջնութիւնը կը պահէ, եւ առ է Լորտ Բալմերսդընին վախճանն ու դիտաւորութիւնը։

ԹԱՐՈՑԱՆՈՒՆ

Դասախօսք մանկանց։

Լ։

Գնդեր ու դասեր։

Թէ որ արեւուն երկնքին ու ցորեկը աքսանչելի են, գիշերն ալ իր յատուկ դիրքերուն մէջ։ Ան գիշեր օդն հանդարտ ու պայծառ է, քիչ մը պարտէզ իջնանք։ . . . Ո՜հ, ինչ վեհ եւ աքսանչելի տեսարան, նայէ մէկ մի երկինքն ինչչափ ասուցներով լեցուած է, տես ինչպէս կը փայլին։ Ո՜նչ հանդարտութիւն, ի՜նչ խորհրդաւոր լռութիւն։ Աստղս յարեկը գործելով պէտ ու զօրութիւնը կը նուազի, հարկ է որ գիշերը քնանայ, հանգչի ու զօրութիւնը տեղը բերէ։ Ամբոր հանար բոլոր բնութիւնն իրեն քնոյն ու հանգստեան օրենսդիր կը լլան։ Լոյն իրեն քնոյն տրգելք կրնար բլալ։ անոր հանար բոլոր բնութիւնը դիշերուան տան խոր լռութեան մէջ կը թաղուի։ Թռչնոյ ձայնն ու անասնոց բնութեանց դմեկ կնային ալիքնցնեն։ ամոր հանար պէտք է որ մարդուս քնացած ատեն իրենք ալ քնանան։ Ամենայն ինչ հանգարտ կ'ելլայ, բոլոր տարածք կը լռեն, ամէն ալ մարդուն հանգիստ կը քաշեն։ Բայց շատ տեղամ ալ մարդս կը տարուի գիշերը ճամբորդութիւն ընել։ անոր հանար Աստուած երկինքին վրայ ան ամիսներ լուսատուները գրած է որ գիշերը լուսաւորեն, ընթացքին առաջնորդեն եւ իրեն զուարճութիւն պատճառեն։ Գիշերուան լոյն անուշ չափաւորուած է որ մէկ կողմանէ ճամբորդին բաւական կ'ելլայ, մէկալ կողմանէ ալ քնացողը չիմանանի։ Բայց գիշերն ալեկ քնանալու հանար՝ հարկ է որ առաւօտեան կանուխ ելլուի։ Քանը՝ նուազած զօրութիւնը տեղը բերելու հանար եւ. ուստի եւ մարդս այնչափ միայն պիտի քնանայ որչափ որ հարկաւոր է։ Ինչպէս որ չափաւոր եւ պատշաճաւոր քունն ազատիչ է, այնպէս ալ չափէն աւելին՝ վնասակար։

Բ։

Զգայարան։

Ան ճամբուն վրայ նստող իսկ ազատելոյն վրայ դիտող եւ զբոսանացող հանար ծնողաց քեզի տուած տարիին մէկ մասն իրեն տարդ կը շատ սերտանացող։ Ուշադրութիւնը քրիստոնէի մանաւանդ թէ ամէն կրթուած մարդու դիտաւորութիւններն մէկն է։ Իսկ ասանկ ազգմերիներուն վրայ գոնէ չանենք։ Բայց խիստ սիրտ կը ցուցնեն։ Ան խեղճ մարդը կ'ելլայ՝ ոչ կրկա. անունէ, ոչ լսել, եւ ոչ ալ խօսիլ. որովհետեւ կարդ, խուլ եւ. Համր է։ Արդեւ ասանկի մէկը անուած ասեն անմիջապէս պիտի մտածէ որ ինքը ալ նոյն վիճակի մէջ կրնար գտնուիլ, եւ մէկ կողմանէ Աստուծոյ շնորհակալ պիտի ըլլայ իրեն ամբողջ զգայարանքներ տուլուն հանար, մէկալ կողմանէ ալ պիտի ջանայ նոյն բարիքներն զգեստներուն վիճարը ձեռքէն եկածին չափ թեթեւցընել։ Աստուծէ մէյ մը, սիրելիս, թէ որ գուն նոյն մարդուն տեղը ըլլայիր, որչափ բարիքներէ ու զուարճութիւններէ զուրկ կ'ըլլայիր. ոչ ընութիւնն ու իր գեղեցկութիւնները կը տեսնէիր, ոչ պիտանի կրնայիր հոգալ, ոչ ալ մէկ մի օգնութիւն կրնայիր խնդրել։ Ան ատեն՝ որուն ելլելը մէկուն որ տեսնելով այնչափ զարմացար, ան լուսինն ու աստղերը՝ որոնց վրայ էրկի դիշերը այնչափ զարմացար, քեզի հանար ծածկուած կ'ելլային։ Ան թռչունները՝ որոնց երգն այնպէս սիրով մարդի կ'ընես, քեզի հանար մունջ կ'ելլային։ Բարեկամութիւնն, քաղաք փայելքն ու սիրոյ ծնողաց բանալն բոլորովին զրկուած կ'ելլայիր։ Ահա ինչպէս շնորհակալ պիտք է բլլաս Աստուծոյ, որ քեզի աչք տուած է տեսնելու, ականջ տուած է լսելու, եւ լեզու տուած է խօսելու։

ՀԵՌԱԳՐՈՎ, ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ԼՈՒՐԵՐ

ՓԱՐԻԶ, Մարտի 10։ Ընդարձակ ժողովքը բնաբանեցաւ օրէնքը շատ հարիւրաւոր անգամ ու յանձնարարական ժողովք մը գրաւ, որուն անդամներն 14ը պատգամաւորական են։ Լեռնակողմը գրաւ Լարիսիեան մասանցիկ չեղաւ։

ԱԹԻՆԵՔ, Մարտի 7։ Ընդարձակն նաւատորմիղը 4ին դեռ ի Մարդա նամրոյ ելաւ։

ԴՐԱՄԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ԸՆԹԱՑՔԻ

ԱՎԵՏԱՐԱՆ ՄԱՅԻՍ 12

Ամերիկայեան 100 ընթացիկ թղթեր՝	218½	արծ. Փիաստր	2 տարի
Ամիսոյրի 100 ընթացիկ Փիաստրին՝	119¾	,, ,,	½ ,,
Լիմոնայ 300 Գրանան. լիրա՝	119	,, ,,	2 ,,
Լոնտոն 1 փունտ սթերլին՝	12.63	,, ,,	1 ,,
Համբուրգ 100 մարկայ թղթեր՝	264⅔	,, ,,	3 ,,
Հինգ 300 նոր լիրա Իտալ.՝	110	,, ,,	2 ,,
Մարսիլիա 300 Ֆրանք՝	111½	,, ,,	2 ,,
Մինա. 300 Ռ. ասրիակ. լիրա՝	107	,, ,,	
Պարիզ 300 Ֆրանք՝	111¼	,, ,,	2 ,,
Ֆրանկֆուրտ. առ Մայն 120 Ֆիաստր.	119½	,, ,,	3 ,,
Զուրիխ (Մայիս 7.) 372—374 փարայ՝	1	,, ,,	31 որ.

ՎԻԵՆՆԱ. ՊԱՇՏՊԱՆ Ս. ԵՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՆԻ ՎԱՆՔԸ